

Рекомендовано Вченою радою
ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди"
Протокол № 2 від 28 жовтня 2013 р.

Видання здійснено за сприяння Міжнародної Експертної Агенції
"Консалтинг і Тренінг" та Східно-Європейського Інституту Психології

Редакційна колегія випуску:

Кремень В.Г., Савченко О.Я., Маноха І.П., Ляшенко О.І., Коцур В.П.,
Рик С.М., Онкович Г.В.

Відповідальний редактор випуску:

Маноха І.П., доктор психологічних наук, професор

Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди" – Додаток 1 до Вип. 31, Том II (44) : Тематичний випуск "Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору". – К.: Гнозис, 2013. – 506 с.

Humanitarian Bulletin SU "Pereyaslav-Khmelinitzky Pedagogical University by H.Skovoroda" - Supplement 1 to Vol. 31, Volume II (44): Thematic Issue "Higher Education in Ukraine in the context of integration into the European educational space." - K.: Gnosis, 2013. - 506 p.

У тематичному випуску вміщені наукові статті фахівців з питань вищої освіти, присвячені актуальній проблемі входження України до європейського освітнього простору. Перспективи євроінтеграційних процесів у сфері вищої освіти, вимоги Болонського процесу та питання готовності України відповідати цим вимогам, моніторинг якості освіти, стандарти європейського освітнього простору та завдання, що стоять перед вищою освітою України сьогодні - ось далеко не повний спектр проблем та питань, до висвітлення та спроби розв'язання яких звертаються автори випуску. У центрі уваги також питання управління якістю освіти, перспективи запровадження механізмів сучасного освітнього менеджменту, а також - умови й напрями оптимізації та розвитку вищої освіти України в сучасних умовах. Для фахівців-освітян, науковців, дослідників психолого-педагогічних та управлінських проблем розвитку освітньої справи в Україні та за її межами.

ISBN 978-966-8840-94-4(2)

- © Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди, 2013 р.
- © НТУУ "Кіівський політехнічний інститут", 2013 р.
- © Східно-Європейський Інститут Психології, 2013 р.
- © Видавництво "Гнозис", 2013 р.

ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Додаток 1 до Вип. 31, том II (44), 2013 р.

Тематичні рубрики випуску:

Болонський процес і перспективи розвитку вищої освіти в Україні, Європі та світі

Управління якістю освіти: стандартизація та інноваційність

Моніторинг якості освіти: засоби, технології та перспективи

Сучасний освітній менеджмент: економічні, організаційні та психологічні засоби реалізації в Україні, Європі та світі

Філософія та психологія освіти

Послідовність загальної середньої та вищої освіти як європейський стандарт

Новітні засоби навчання: проблеми впровадження та стандартизації

Психолого-педагогічні та організаційні умови запровадження європейських стандартів вищої освіти в Україні

ВАСИЛЬЄВА Н.В.,

кандидат медичних наук, доцент
кафедри нервових хвороб, психіатрії
та медичної психології

ім. С.М. Савенка

ЯРЕМЧУК О.Б.,

кандидат медичних наук, доцент
кафедри нервових хвороб, психіатрії
та медичної психології

ім. С.М. Савенка,

Буковинський державний

медичний університет,

м. Чернівці

ОПТИМІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ПРИ ВИКЛАДАННІ НЕВРОЛОГІЇ ІНОЗЕМНИМ СТУДЕНТАМ В БУКОВИНСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

У роботі наведено позитивний досвід та особливості викладання предмету «Неврологія» іноземним студентам. Висвітлено фактори оптимізації навчального процесу з використанням інноваційних технологій. Застосування мережевих інформаційно-комунікаційних технологій на базі системи управління навчанням «Moodle» стимулює вивчення предмету «Неврологія» та призводить до підвищення клінічної компетентності іноземних студентів.

Ключові слова. Викладання, неврологія, іноземні студенти.

В работе приведен положительный опыт и особенности преподавания предмета «Неврология» иностранным студентам. Высветлены факторы оптимизации обучающего процесса с использованием инновационных технологий. Применение сетевых информационно-коммуникационных технологий на базе системы управления обучением «Moodle» стимулирует изучение предмета «Неврология» и приводит к повышению клинической компетентности иностранных студентов.

Ключевые слова. Преподавание, неврология, иностранные студенты.

The positive experience and peculiarities of teaching of subject "Neurology" for foreign students is presented in article. The factors of educational process optimization by used of innovative technologies were adduced. Application of information and communication technologies on the basis of a Learning Management System "Moodle" stimulates studying of subject "Neurology" and leads to enhancement of clinical competence of foreign students.

Key words. *Teaching, neurology, foreign students.*

Україна належить до групи найбільших європейських країн, отже, і ситуаційно, і стратегічно вона не може перебувати поза цивілізаційними континентальними рухами. Інтеграція України у європейській освітній простір знайшла своє відображення у приєднанні нашої держави до Болонського процесу – структурного реформування національних систем вищої освіти країн Європи. Початок цього процесу можна віднести до середини 1970-х років, коли Радою Міністрів Європейського Союзу було прийнято Резолюцію про першу програму співробітництва у сфері освіти. Одночасно з політичним об'єднанням країн Європи в ЄС було розроблено концепцію створення єдиного європейського освітнього і наукового простору. Основу цього інтеграційного процесу, який став передісторією Болонського, становлять три важливих документи: Велика хартія університетів (Magna Charta Universitatum), Лісабонська конвенція (Лісабон, 1997), Сорбонська декларація (Париж, Сорбонна, 1998). Офіційною датою початку Болонського процесу прийнято вважати 9 червня 1999 року, коли в м. Болонья на спеціальній конференції міністрів освіти 29 європейських держав прийняли декларацію «Зона європейської вищої освіти», або Болонську декларацію. Формування європейського простору вищої освіти, зближення його стандартів та моделей стали адекватною відповіддю вищої школи на зростаючу конкуренцію у світі, особливо з північноамериканським регіоном.

Нормативна база Болонського процесу та його завдання, в першу чергу, пов'язані зі студентами. Вони є тим центром, навколо якого вибудовується вся система. Лісабонська конвенція, Сорбонська і Болонська декларації визнали, що основною метою підписаних документів є полегшення доступу, в першу чергу, студентам навчальних закладів до освітніх ресурсів та ринків праці інших країн. Тому, на сьогоднішній день, привабливість ВНЗ для студентів – це великої ваги комплексна компонента, яка включає перспективу для кар'єри, що надає університет, якість та вартість навчання, вартість проживання, доступність побутових послуг, наявність стипендіальних програм, повага до європейських та світових цінностей, відсутність міжнаціональних та релігійних конфліктів, відповідність європейським освітянським

стандартам тощо. Більшості цих вигод відповідають ВМНЗ України.

На всіх етапах впровадження Болонського процесу проголошувалося, що він є добровільним, полісуб'єктивним, ґрунтується на цінностях європейської освіти і культури, не нівелює національних особливостей освітніх систем різних країн Європи, багатоваріантним, гнучким, відкритим і поступовим. Поєднання цих постулатів з якісною підготовкою майбутніх спеціалістів, багаторічними традиціями вітчизняної медичної школи та доступністю вищої освіти пояснює тенденцію до збільшення контингенту іноземних студентів у медичних ВНЗ України, яка намітилася останнім часом. Буковинський державний медичний університет є одним з тих вищих навчальних закладів, в якому кількість іноземних студентів із Близького Сходу, Африки та Індії невпинно зростає з кожним роком, що свідчить про конкурентоспроможність освіти, здобутої в стінах нашого закладу.

Ефективність навчального процесу на кафедрі залежить від умов навчання, матеріально-технічної бази, в т.ч. використання інформаційно-комунікаційних технологій [1, 2], а зі сторони студентів – від наявності базових знань з фундаментальних теоретичних та клінічних дисциплін, клінічного та логічного мислення, мотивації до навчання. З боку викладача найважливішим фактором є рівень педагогічної майстерності, від якого залежить можливість застосовувати особливу тактику викладання предмету, яка полягає у вмінні донести до студентів-іноземців програмний матеріал з урахуванням їхньої ментальності, психологічних особливостей, уникнути таких важливих недоліків організації навчального процесу, як переважання репродуктивних форм навчання, методів пасивного засвоєння матеріалу, а також дисбалансу між теоретичною і практичною підготовками [3]. Таким чином, навчальний процес вимагає постійного удосконалення та оптимізації [4].

З метою модернізації вищої медичної освіти згідно положень Болонської декларації на медичних факультетах ВМНЗ України в 2005-2006 навчальному році, у відповідності до наказів МОЗ України від 31.12.2004 р. № 685 та від 31.01.2005 р. № 52, запроваджено кредитно-модульну систему організації навчального процесу, яка має свої особливості, що стосуються і підготовки студентів англomовної форми навчання.

Робоча програма з неврології для студентів IV курсу медичного факультету спеціальності «лікувальна справа» складається з 2-х модулів («Загальна неврологія» та «Спеціальна неврологія»), в які входять: 20 годин лекцій, 90 годин практичних занять, 55 годин самостійної роботи студентів. Загалом це складає 165 годин, або 5,5 кредитів ECTS. На останніх заняттях обидвох модулів програмою передбачено два підсумкових модульних контролю (ПМК). Для даного контролю використовується шкала оцінювання ECTS–European Community Course Credit Transfer System (Європейська система

переведення і накопичення кредитів), яка є рейтинговою і може бути конвертована у прийняту в Україні систему оцінювання знань, вмінь та навичок студента. Вивчення предмету згідно розкладу університету відбувається протягом 6 годин в день поспіль (по 3 теми в один день). Модульне навчання має низку переваг над традиційним, оскільки навчально-методична частина модуля допомагає студентам здійснити самоконтроль набутих знань після вивчення модуля або будь-якої його частини на бажаному рівні складності; реалізується принцип свідомості, що відносить модульний підхід до високотехнологічних; у процесі вивчення курсу є можливість повернутися до будь-якої теми навчальної траєкторії для поліпшення показників, тобто здійснити своєчасну корекцію результатів навчання; студент із об'єкта стає суб'єктом навчально-виховного процесу та співтворцем заняття, отже модульна система надає певної гнучкості навчально-виховному процесу, запроваджує в дію принцип індивідуальності навчання, сприяє його інтенсифікації та оптимізації. Нодночас слід відмітити, що інтенсивне засвоєння таких великих обсягів теоретичного матеріалу та опанування численними практичними навичками має не тільки беззаперечні переваги у вигляді максимальної наближеності до тривалості робочого дня та умов роботи лікаря, але і певні недоліки, які пов'язані з великим фізичним та психологічним навантаженням на студентів та викладачів. Крім того, великий інтервал між практичними заняттями, який щоді доходить до 4-х тижнів, створює проблему під час перевірки знань студентів за залишковим принципом, що пов'язано з невід'ємною здатністю мозку забувати отримані відомості під впливом невпинно зростаючого потоку нової інформації.

Методичне забезпечення занять англійською мовою включає календарно-тематичні плани, методичні розробки та вказівки, мультимедійні презентації лекцій, пакети тестових завдань, набори ситуаційних задач, відеосюжети з тематичними пацієнтами. Викладачі кафедри при проведенні практичних занять з іноземними студентами притримуються системи формування вмінь та практичних навичок відповідно до вимог державного стандарту вищої освіти, оскільки необхідною умовою інтеграції в європейський освітній простір є комунікативно-орієнтоване навчання. Комунікативні вміння, які потрібно розвивати у студентів-медиків, пов'язані з їхньою майбутньою професійною діяльністю. З цією метою студенти проводять практичний тренінг з використанням професійного алгоритму практичних навичок та професійних вмінь, працюючи безпосередньо з тематичними пацієнтами. В зв'язку з мовним бар'єром у іноземних студентів при спілкуванні з пацієнтами виникають певні труднощі під час збору скарг та анамнезу хвороби, тому викладач постійно знаходиться в палаті під час консультацій і часто виконує роль перекладача. Цей контингент студентів вимагає від викладача всебічної

інформації та намагається якнайкраще засвоїти практичні навички біля ліжка хворого. Слід також відмітити, що близько 2/3 іноземних студентів мають підвищену мотивацію до засвоєння матеріалу, оскільки вони вже відчули тиск ринкової економіки та конкуренції за місце роботи. Особливо яскраво це проявляється під час складання модулів, оскільки вказана категорія студентів розгортає боротьбу за кожний додатковий бал у загальній оцінці. Високий рейтинг (максимальна кількість балів) дозволить їм обирати в рідній країні не тільки спеціальність, але й місце майбутньої практики [5]. Цими факторами пояснюється і висока активність студентів-іноземців у різноманітних науково-практичних заходах (конференціях, семінарах). Завдяки такому, вдало організованому навчальному процесу у студентів формується чітке уявлення про предмет, що допомагає їм визначитись зі своєю майбутньою спеціалізацією.

Розвиток сучасного суспільства характеризується впровадженням у всі сфери діяльності людини інформаційних та комунікаційних технологій. Природно, що у сфері освіти комп'ютерні технології стали обов'язковим компонентом педагогічного процесу, запровадивши нові підходи до викладання і вивчення навчальних матеріалів, а також доступу до міжнародних та національних освітніх ресурсів колективного використання.

Викладачі кафедри нервових хвороб, психіатрії та медичної психології систематично удосконалюють навчально-методичне забезпечення занять, в т. ч. шляхом застосування сучасних інформаційних технологій. Починаючи з 2010 року, у Буковинському державному медичному університеті для забезпечення, зокрема, англійських студентів електронними навчальними матеріалами, організації та керування самостійною роботою впроваджено використання мережевих інформаційно-комунікаційних технологій навчання на базі Learning Management System (LMS) «Moodle». «Moodle» (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment) – це віртуальне навчальне середовище, яке являє собою мережеву програмну оболонку для створення електронних навчально-методичних комплексів [6]. Згідно Тимчасового положення про електронний навчальний курс у середовищі «Moodle» в його структуру включено інформацію про курс неврології англійською мовою. Загальна частина (організаційно-методичний блок) містить довідник для студента з календарними та тематичними планами лекцій, практичних занять, принципами оцінювання, методикою проведення ПМК, графіком відробіток та консультацій, глосарієм. Тематичні розділи курсу створені відповідно до тематичного плану практичних занять. Кожний тематичний розділ містить методичні вказівки для самостійної роботи студента під час підготовки до практичного заняття, «конспекти» (структуровані електронні навчальні матеріали, зміст яких надає студенту теоретичну інформацію з теми

практичного заняття), наочні матеріали (зображення – навчальні таблиці, дані додаткових методів дослідження; відеосюжети, анімація, презентації тощо). а також засоби самоконтролю та перевірки знань у тренінговому та контролюючому режимах, які дають можливість студенту самостійно пройти тестування у режимі реального часу (on-line). Перевірка знань студентів повинна здійснюватись об'єктивно і швидко, охоплювати весь матеріал теми, що вивчається, давати результат оцінювання з чітким розмежуванням для кожного студента, використовуючи однакові умови процедури тестування. Об'єктивність оцінювання створює більш позитивний стимулюючий вплив на навчальну діяльність іноземних студентів. Найбільше цим вимогам відповідає комп'ютерне тестування, під час проведення якого виключається вплив на результати тестування особистісних характеристик викладача. Викладачами кафедри розроблені тестові завдання з кожної теми англійською мовою. Досвід нашої кафедри свідчить, що даній категорії студентів на підготовчому етапі практичного заняття найкраще пролонувати тестові завдання у вигляді запитань із поданими варіантами відповідей, серед яких студенту залишається вибрати правильну.

Слід відмітити, що мультимедійні ресурси дозволяють студентам вже на етапі підготовки до практичного заняття ознайомитися не тільки з усім матеріалом, але і побачити, наприклад, методики проведення неврологічного та інструментального обстеження пацієнта з тією чи іншою патологією у відеорежимі. Крім того, враховуючи інтереси та побажання студентів з країн Близького Сходу та Північної Африки, ряд тематичних розділів доповнено не тільки відеолекціями вчених США, але і відомих науковців з країн Азії арабською мовою, що дуже позитивно сприймається студентами.

З 2013 року реалізується умова щодо перетворення самостійної роботи студента в творчий процес. З цією метою на сервері дистанційного навчання Буковинського державного медичного університету використовується такий новий вид діяльності, як «Wiki». Зокрема, ця найпростіша on-line база даних створена для англійськомовних студентів в модулі «Спеціальна неврологія». Це надає іноземним студентам унікальну можливість доповнювати матеріали практичних занять, додаючи нові сторінки, розміщати структурні елементи, гіперпосилання, форматувати окремі елементи. На практиці «Wiki» використовується для написання академічною групою реферативного огляду щодо сучасних методів діагностики та підходів лікування неврологічної патології. Можливість порівняння редакцій, встановлення їх «авторства» дозволяє викладачу проводити контроль цього виду діяльності та слугує елементом управління знаннями студентів.

Таким чином, діапазон можливостей для вдосконалення підготовки студентів-іноземців з неврології у Буковинському державному медичному уні-

верситеті є цілком достатнім, а раціональне застосування різних засобів оптимізації навчального процесу сприяє активізації пізнавальної діяльності студентів, розвитку клінічного мислення та дозволяє досягнути кінцевої мети навчання – підготувати кваліфікованого конкурентоспроможного спеціаліста.

Список використаних джерел:

1. Бойчук Т.М. Досвід впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі Буковинського державного медичного університету /Т. М. Бойчук, І. В. Геруш, В. М. Ходоровський // Медична освіта. – 2012.– № 2.– С.64-67.
2. Особистісні якості та соціальні пріоритети викладачів /Г. В. Дзяк, Т. О. Перцева, Л. Ю. Науменко, Г. В. Горбунова //Медична освіта. – 2012.– № 2.– С.52-54.
3. Використання сучасних інформаційних технологій для удосконалення самостійної роботи студентів /Л. Д. Чулак, А. О. Бас, В. Г. Шутурмінський, В. В. Корчемний //Медична освіта.- 2011.– № 1. – С.11-14.
4. Моцар В. В. Особливості викладання курсу неонатології студентам англомовної форми навчання / В. В. Моцар, І. А. Трофімова //Медична освіта. – 2012.– №1. – С. 40-44.
5. Сон А.С. Деякі особливості індивідуальної та самостійної роботи студентів-іноземців під час викладання курсу нервових хвороб / А. С. Сон, В. В. Добровольський, Ю. І. Горанський // Медична освіта. – 2009. – № 4. – С. 25–28.
6. Бойчук Т.М. Сервер дистанційного навчання БДМУ – ефективний інструмент організації та контролю самостійної роботи студентів /Т. М. Бойчук, І. В. Геруш, В. М. Ходоровський // Медична освіта. – 2013.– №2. –С.73-76.